

Malohat MANSUROVA,
Navoiy davlat pedagogika instituti doktaranti
E-mail: m.mansurova1992@gmail.com

Falsafa fanlari doktori, professor N.Safarova taqrizi asosida

IJTIMOY BOSHQARUV VA MA'NAVİYATNING O'ZARO ALOQADORLIGI

Annotatsiya

Maqolada ijtimoiy boshqaruvning mohiyati va uning umumiy xususiyatlari ma'naviyat bilan o'zaro aloqadorligi ko'rib chiqilgan. Jamiyatimizda ushbu tushunchaning keng va tor ma'nolari ko'rsatib o'tilgan. Hozirgi holatda ijtimoiy boshqaruvning zamonaviy jamiyatimizdagi ko'rinishi, uning fanlar bilan aloqadorligi xususida tushunchalar berib o'tilganligi bilan ham e'tiborlidir.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy boshqaruv, davlat boshqaruvi, zamonaviy jamiyat, ijtimoiy barqarorlik, konsepsiya, kognitiv, konstruktiv.

ВЗАИМОСВЯЗЬ СОЦИАЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ И ДУХОВНОСТИ

Аннотация

В статье рассматривается сущность социального управления, его общие черты и связь с духовностью. В нашем обществе проявились широкий и узкий смыслы этого понятия. В современной ситуации появление социального управления в нашем современном обществе примечательно еще и тем, что даны понятия о его связи с науками.

Ключевые слова: Социальное управление, государственное управление, современное общество, социальная стабильность, концепция, когнитивная, конструктивная.

INTERRELATIONSHIP OF SOCIAL MANAGEMENT AND SPIRITUALITY

Annotation

The article examines the essence of social management, its general features and its relationship with spirituality. Broad and narrow meanings of this concept have been shown in our society. In the current situation, the appearance of social management in our modern society is also notable for the fact that concepts have been given regarding its connection with sciences.

Key words: Social management, state management, modern society, social stability, concept, cognitive, constructive.

Kirish. Jamiyat taraqqiyotining ma'lum bir bosqichida jamiyatni alohida qobiliyat va bilimlarga ega bo'lgan kishilar tomonidan boshqarilishiga ehtiyoj paydo bo'la boshladi. Keyinchalik boshqaruvchi kishilar soni ko'paya borib, alohida ijtimoiy guruhga, so'ng tabaqaga aylandilar. Bu ijtimoiy tabaqa kengayib, davlatda nomlanadigan boshqaruv organi paydo bo'la boshladi. Davlatni turli chayqalishlarsiz ilmiy asosda boshqarilishiga ehtiyoj orta borishi natijasida boshqaruv nazariyasi vujudga keldi.

Boshqaruv nazariyasi nisbatan yangi va istiqbolli fan tarmog'i bo'lib, obyektiv borliqni ilmiy bilishga asoslanadi. U o'z faoliyatini bir qator tabiiy va ijtimoiy fanlar zaminida ko'radi. Chunki har qanday ilmning tadqiqot olib borishdan maqsadi – tabiat, jamiyatdagi obyektiv qonuniyatlarni aniqlab, ulami inson ehtiyojlariga xizmat qildirishdir. Bu esa boshqaruv jarayonining mohiyati va qonuniyatlarini aniqlash, bu jarayonda sodir bo'ladigan munosabatlar tabiatini ochib berish, uning tizimini ishlab chiqish va boshqaruv sub'yekting asosiy tamoyillarini ishlab chiqish boshqaruv nazariyasining vazifalaridir.

So'nggi yillarda davlatimizda jamiyat rivoji mohiyatan va shaklan jihatdan yangi bosqichga kirib bormoqda. Asosiy qonunga o'zgartishlar kiritish bo'yicha olib borilayotgan siyosiy-huquqiy harakatlar, jumladan, inson-jamiyat-davlat konsepsiyasining huquqiy rasmiylashtirilishi ijtimoiy davlat yangi paradigma sifatida jamiyatning mutlaqo yangi siyosiy-huquqiy tizimi sifatida rivojlanayotganidan dalolat bermoqda. Istiqbolda o'zimizda va jahonda taraqqiy etgan hozirgi zamon davlatchiligining tajribasi asosida yangi davlat va jamiyat shakllanmoqda.

Mustaqillikka erishganimizdan so'ng mamlakatimiz yangilanish davriga qadam qo'ygan birinchi kunlardan boshlab ochiq, pragmatik va amaliy tashqi siyosat yuritish, dunyodagi barcha taraqqiyparvar mamlakatlar, ayniqsa, qo'shni davlatlar bilan yaqin do'stlik va hamkorlik munosabatlarini mustahkamlashga ustuvor ahamiyat qaratmoqda. Bugungi kunda ijtimoiy va boshqaruv faoliyati asosan boshqa faoliyat turlari va sohaları mutaxassislari tomonidan amalga oshiriladi.

Har qanday jamiyatdagi ijtimoiy jarayonlar nihoyatda xilma-xil va qarama-qarshidir. Inson ularni bilishi va shuning uchun ularni boshqarishi mumkin, lekin har doim ham bir xil darajada muvaffaqiyatli emas.

Ijtimoiy boshqaruv zamonaviy ijtimoiy tuzumning asosiy jihati hisoblanadi. Bu jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlash maqsadida ijtimoiy jarayonlarni tartibga solish va ijtimoiy institutlarni boshqarishga qaratilgan chora-tadbirlar tizimidir.

Adaboyotlar sharhi. Menejment muammolarini zamonaviy nemis tadqiqotchilari V.Zigert va L. Lang menejmentga shunday ta'rif berishadi: "Menejment bu odamlarni boshqarish va mablag'lardan foydalanishdir, biz bu orqali vazifalarni insonparvarlik tamoyillari asosida, oqilona bajarishimiz mumkin" [1].

Mashhur amerikalik olim P.Drucker ham "menejment" tushunchasini quyidagicha ta'riflaydi. Uning nuqtai nazari bo'yicha, "menejment – bu uyushmagan odamlarni samarali, yo'naltirilgan, aniq maqsadga ega guruhga aylantiradigan maxsus faoliyat turi" [2].

3.К.Багированинг ta'kidlashicha, oliy ta'im magistraturasi sharoitida bo'lajak ta'im menejerlarini deontologik asosda tayyorlashda murakkab faoliyati ishini bilishni, yuqori darajadagi kuzatuvchanlikni, moslashuvchanlikni, ijodiy tashabbusni, shaxsning muayyan xarakterli fazilatlarini – ishga ishtiyoqni, qat'iyat va qat'iyatlilik, unga mas'uliyat bilan munosabatda bo'lish ustuvor bo'lish lozim [3].

G.E.Zborovskiyning ta'kidlashicha: "boshqaruv har qanday inson faoliyatining ma'lum bir universal momenti bo'lib, doimo o'ta aniq maqsadga erishish maqsadini ko'zlaydi. Shuni ta'kidlash kerakki, menejment doimo o'zgarib turadi, hech qachon o'zgar olmaydi, u jamiyat rivojlanishining o'ziga xos darajasi bilan belgilanadigan muayyan tarixiy davrlarda o'zini namoyon qiladi [4].

Tahlil va natijalar. Ijtimoiy boshqaruv – bu boshqaruvning bir turi, jamiyat, ijtimoiy guruhlar va shaxslarning faoliyatini tartibga solish va ijtimoiy tizimning tashkiliy darajasini oshirish maqsadida ularga ta'sir ko'rsatish jarayoni.

Ijtimoiy boshqaruvning umumiy xususiyatlari:
odamlar va ularning jamoalarining birgalikdagi faoliyati sodir bo'lgan joyda mavjud;
birgalikdagi faoliyat ishtirokchilariga tartibli ta'sir ko'rsatishni ta'minlaydi;
boshqaruvning aniq maqsadiga erishishga qaratilgan;
boshqaruv subyekti va obyektining mavjudligi bilan tavsiflanadi;
boshqaruv subyekti ma'lum quvvat manbai bilan ta'minlangan;
nazorat obyekti bo'sunuvchi subyekt bo'lib, uning ongli-ixtiyoriy xatti-harakati subyektning ko'rsatmalariga muvofiq o'zgarishi kerak;

muayyan mexanizm doirasida amalga oshiriladi.

"Ijtimoiy boshqaruv" tushunchasi so'zning tor va keng ma'nosida mavjud. Keng ma'noda ijtimoiy boshqaruv quyidagilarni ifodalaydi: "tartibga solish, sifat jihatidan o'ziga xoslikni saqlash, jamiyatni takomillashtirish va rivojlantirish. Shunday qilib, u ijtimoiy tizim ichida ma'lum o'rinni egallaydi, shu tizimga nisbatan tegishli vazifani bajaradi va moddiy va ma'naviy madaniyat vositalari orqali ijtimoiy jarayon kontekstiga kiradi"[5].

Keng ma'noda jamiyatni tashkil etuvchi va uning hayotiy faoliyatini belgilovchi sohalarining butun majmuasini anglatadi.

Ijtimoiy boshqaruvning asosiy vazifasi ijtimoiy institutlarning samarali faoliyat yuritishi va jamiyat ehtiyojlarini qondirish uchun shart-sharoit yaratishdir. Bu nafaqat davlat organlari ishini tashkil etish, balki xususiy kompaniyalar va jamoat tashkilotlari faoliyatini tartibga solishni ham o'z ichiga oladi[6].

Zamonaviy dunyoda ijtimoiy boshqaruv tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda, chunki globallashev va jadal texnologik taraqqiyot jamiyatda doimiy o'zgarishlarga olib keladi. Ijtimoiy boshqaruv jamiyatni yangi muammolarga moslashtirish va noaniqlik sharoitida murakkab jarayonlarni boshqarish uchun zarur bo'ladi.

Ijtimoiy menejment, birinchi navbatda, ko'plab fanlarning o'rganish predmeti hisoblanadi: sotsiologiya, psixologiya, ijtimoiy psixologiya, siyosatshunoslik, falsafa, huquqshunoslik, madaniyatshunoslik, pedagogika, kibernetika.

Ijtimoiy boshqaruv konsepsiyasi ibtidoiy jamiyat paydo bo'lganidan beri mavjud bo'lishiga qaramay, ijtimoiy fanlarga XX asrning ikkinchi yarmidagina kirib keldi[6].

Ma'lumki, shaxs shaxsiy aloqa sohasidagi boshqa shaxslar bilan, shuningdek, voqelikning tashqi jarayonlari bilan o'zaro munosabatlarni mustaqil ravishda tartibga solishga qodir. Bu qobiliyat ishlab chiqarish va amaliy xarakterdagi sohalariga, jumladan, ijtimoiy faoliyat sohasiga ham taalluqlidir. Demak, shaxs faoliyatining barcha o'zgaruvchanligi, bu orqali u atrofdagi voqelikni va u bilan birga o'zini o'zgartiradi, yaxlit, ongli va boshqariladigan jarayonga aylanadi.

Albatta, jamiyat taraqqiyotining har bir bosqichida boshqaruv faoliyati mahsuli – qabul qilingan qarorning murakkabligi va ahamiyatining ma'lum bir bosqichma-bosqichligi (o'sishi) mavjud

ibtidoiy jamiyat

o'rta asr va zamonaviy jamiyat,

sanoat va postindustrial jamiyat

Har qanday jamiyatdagi ijtimoiy jarayonlar nihoyatda xilma-xil va qarama-qarshidir. Inson ularni bilishi va shuning uchun ularni boshqarishi mumkin, lekin har doim ham bir xil darajada muvaffaqiyatli emas. Odamlarning ijtimoiy boshqaruv muammolarini hal qilish qobiliyatlari ham juda farq qiladi. Ijtimoiy boshqaruv nazariyasini va maxsus boshqaruv kadrlarini tayyorlashni doimiy ravishda takomillashtirish zarur. Bugungi kunda ijtimoiy va boshqaruv faoliyati asosan boshqa faoliyat turlari va sohalar mutaxassislari tomonidan amalga oshiriladi[7].

Ammo, ijtimoiy menejment inson va jamiyat boshqaruv faoliyatining bir turi sifatida faol o'rganiladi, uning tuzilishi, subyektlari, moddiy va moliyaviy bazalari, optimallashtirish omillari va boshqalar tahlil qilinadi. Ijtimoiy boshqaruvning ma'naviy komponenti deyarli tadqiqot doirasidan tashqarida qolmoqda. Ijtimoiy boshqaruv, avvalambor, odamlarning, ham menejerlarning, ham boshqariladiganlarning ma'naviy

imkoniyatlari, ularning dunyoqarashi va ijtimoiy fazilatlarini bilan bog'liq degan pozitsiyani inkor etish qiyin. Aks holda, inson ijtimoiy boshqaruvning asosiy elementlari, asosiy maqsadlari va ideallarini anglay olmaydi va qayta fikrlay olmaydi, his qila olmaydi va tushuna olmaydi.

Rivojlangan ma'naviy qobiliyat va qobiliyatsiz, tegishli bilim, ko'nikma va qobiliyatsiz odamlar ushbu eng muhim ijtimoiy jarayonda o'zlarining o'rni va rolini to'g'ri anglay olmaydilar. Muammoni ilmiy jihatdan ishlab chiqish darajasi ham ijtimoiy boshqaruvning ma'naviy asoslarini alohida tahlil qilishga undaydi. Ijtimoiy jarayonlar va munosabatlar haqida ko'plab tadqiqotlar mavjud[8]. Ular ko'plab fanlar tomonidan o'rganiladi.

Ijtimoiy boshqaruvning ma'naviy asoslarini o'rganish zarurligi quyidagilardan ko'rinadi:

Birinchiidan, ijtimoiy boshqaruvning obyektiv va predmet yo'nalishlarini, uning xususiyatlari va o'ziga xos xususiyatlarini, maqsadi, ideallari va amalga oshirish tamoyillari, mazmuni va tuzilishini chuqurroq o'rganish kerak. Uni o'rganish natijasida asosiy inson ma'naviyatining ijtimoiy boshqaruvda subyekt va obyekt sifatidagi roli asoslanadi: uning ongi, dunyoqarashi va ijtimoiy sifatlarini namoyon bo'ladi.

Ikkinchidan, ijtimoiy boshqaruvning ma'naviy asoslari ijtimoiy-boshqaruv jarayoni ishtirokchilarining ongi, dunyoqarashi va ijtimoiy fazilatlariga murojaat qilish aniqlangan muammoni to'liq hal qilmaydi. Kishilar ma'naviyatining bu ko'rinishlari ko'p qirrali bo'lib, nafaqat boshqaruv sohasida, balki iqtisodiyot, siyosat, huquq, hayotning boshqa soha va sohalarida, kishilar faoliyati turlarida ham ro'y beradi. Ijtimoiy boshqaruvning kognitiv va axborot jarayonini, uning ishtirokchilarining konstruktiv va ijodiy aqliy faoliyatini, shuningdek, ma'naviy va tashkiliy jarayonni o'z ichiga oladi.

Uchinchiidan, ijtimoiy menejmentning o'ziga xos ma'naviy asoslari bilan bir qatorda qadriyat jihatini ham o'rganish muhim ko'rinadi. Masalan:

ijtimoiy va boshqaruv qarorlari va harakatlarida maqsadni belgilash va maqsadga muvofiqlik o'rtasidagi munosabatlarning aksiologik tahlili;

boshqaruv obyektlarining ideallari, manfaatlari, muayyan ijtimoiy va boshqaruv dasturlari o'rtasidagi bog'liqlik o'lchovi;

ijtimoiy boshqaruvda nima bo'lishi (e'lon qilinishi) va nima (amaliy natijalar) o'rtasidagi munosabat;

usul va vositalarning ijtimoiy boshqaruv jarayonining maqsadi va natijalariga muvofiqligi va boshqalarni o'rganadi.

To'rtinchidan, ijtimoiy boshqaruvning ma'naviy va tashkiliy asoslarini o'rganishga murojaat qilish kerak. Ijtimoiy boshqaruv masalalari bo'yicha zamonaviy nashrlar muhim amaliy tashkiliy harakatlarga qaratilgan: xodimlar bilan ishlash, boshqaruv xodimlarini tayyorlash, boshqaruv va ijtimoiy-boshqaruv jarayonlarining moddiy, moliyaviy, texnik va texnologik tarkibiy qismlari, ishlab chiqarishni tashkil etish, boshqaruv institutlari va boshqalar kiradi.

Xulosa. Umuman olganda zamonaviy jamiyatimizda ijtimoiy boshqaruv muhim rol o'ynaydi, chunki u ijtimoiy adolatni ta'minlash, aholining zaif toifalarini qo'llab-quvvatlash va boshqa ijtimoiy muammolarni hal qilishga yordam beradi. Ijtimoiy boshqaruvning har bir turi o'ziga xos afzallik va kamchiliklarga ega, shuning uchun samarali boshqaruvga faqat boshqaruvning barcha turlarining o'zaro ta'siri orqali erishish mumkin. Biroq, zamonaviy texnologiyalarning rivojlanishi va jamiyatdagi o'zgarishlar bilan ijtimoiy boshqaruv bir qator muammolarga duch keldi, ularning hal qilinishi jamiyatning keyingi rivojlanishi uchun dolzarb va zarurdir.

Ijtimoiy boshqaruvning ma'naviy asoslari juda real va muhim jarayonlardir. Ular ijtimoiy boshqaruv ishtirokchilarining ongi, dunyoqarashi va ijtimoiy fazilatlarini obyektivlashtirish, odamlarning o'ziga xos ma'naviy xususiyatlarini ularning samarali namoyon bo'lishiga tayyorlash, tegishli faoliyatni amalga oshirish uchun zarur ma'naviy va aqliy shakllar va usullarni yaratish bilan bog'liq jarayon hisoblanadi. Ijtimoiy boshqaruvning ma'naviy asoslarida ma'naviy-tashkiliy jarayon muhim ahamiyatga ega. U qabul qilingan ijtimoiy va boshqaruv qarorini tashkil etish va amalga oshirish bosqichida amalga oshiriladi, garchi u butun ijtimoiy va boshqaruv jarayoniga xos bo'lsa ham. Qarorni amalga oshirishni ma'naviy va tashkiliy

qo'llab-quvvatlash – bu boshqaruv subyektini fikrlash bosqichlari va tartiblari, vositalar va usullarni tanlash va tanlash operatsiyalari, vazifalar va ijrochilarni aniqlash, shuningdek, rejalashtirish, ijtimoiy va boshqaruv qarorlarini

amalga oshirishga tayyorgarlik ko'rish va mo'ljallangan natijalarga erishish bilan bog'liq nazorat, loyihalash, tuzatuvchi, baholash va boshqa aqliy harakatlarni ham o'z ichiga qamrab oladi.

ADABIYOTLAR

1. Зигерт В., Ланг Л. Руководить без конфликтов. – М.: Экономика, 1990. – 335 с.
2. Друкер П. Эффективное управление. Экономические задачи и оптимальные решения: Пер. с англ. М.: ФАИР-ПРЕСС, 2003. 226 с.
3. Багирова З.К. Формирование управленческой культуры будущего руководителя образования. Автореферат диссертации. – Махачкала, 2008. – 22 с.
4. Зборовский Г.Е., Шуклина Е.А. Прикладная социология. – М.: Гардарики, 2006. – С.9.
5. Краснопольская И.И., Мерсиянова И.В. Трансформация управления социальной сферой: запрос на социальные инновации // Вопросы государственного и муниципального управления. 2015. № 2. С. 29–52.
6. Чупров В. И. Социология управления: теоретические основы: учебник / В. И. Чупров, М. А. Осипова. М.Юр.Норма, НИЦ ИНФРА-М, 2015. 172 с.
7. Холов А.Х. Бошқарув қарорлари қабул қилишнинг назарий концепциялари. Монография. – Т.2013.
8. Шарифхўжаев М., Абдуллаев Ё. Менежмент. – Т.: "Ўқитувчи", 2001. 450–б.